

4. Дідик М.І. Психолого-педагогічні основи професійної діяльності фахівців соціальної роботи в органах внутрішніх справ України: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2001. – 210 с.
5. Дяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы подготовки курсантов. – Минск, 2000. – 196 с.
6. Дяченко В.І. Формування професійної усталеності курсантів вищих закладів освіти системи МВС: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. –Одеса, 2000. – 230 с.
7. Жиленко Н.В. Педагогические условия совершенствования профессиональной подготовки в высшем военно-учебном заведении: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /Киевский педагогический ин-т иностранных языков. – К., 1993. – 151 с.
8. Ісаєнко М.М. Формування комунікативних умінь у курсантів вищих закладів освіти МВС: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. –Одеса, 2002. – 213 с.
9. Козяр М.М. Педагогічні основи виховання у курсантів навчальних закладів системи МВС відповідального ставлення до виконання своїх обов'язків: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. М.Коцюбинського. – К., 1998. – 166 с.
10. Кубіцький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 208 с.
11. Морозов А.С. Педагогічні основи формування правової культури у майбутніх працівників міліції: Методичний посібник. – Херсон: ХФ ЗЮІ МВС України, 1997. – 52 с.
12. Пашенко О.Ю. Підготовка старшокласників до вибору майбутньої професії працівника міліції: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 /Херсонський держ. педагогічний ун-т. – Херсон, 2000. – 195 с.
13. Удовиця О.Ф. Педагогічні основи прогнозування підготовки військових фахівців в умовах вищих навчальних закладів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 /Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – 249 с.

УДК 373.13

О.П. Овсяннікова

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Автор статті аналізує базові поняття проблеми: компетентність, компетенція, соціокультурна компетенція; визначає складові соціокультурної компетенції майбутнього вчителя початкових класів.

The basic conceptions of the problem (competence, competency, social cultural competence) are analyzed by the author in the article. The component parts of social cultural competence are determined by future teacher of primary school.

В усі часи професія педагога посідає в суспільстві важливе місце, адже вчителю доручається найдорожче – діти, наше майбутнє. З роками змінюється суспільство, змінюються життєві пріоритети, культура, освіта, а питання компетентності учителя залишається актуальним. І сьогодні, в час модернізації освітньої системи України, виникають різні напрямки вивчення компетентності педагога, загальною метою яких є підготовка майбутнього вчителя, чий рівень професійної та особистісної культури повинен забезпечувати дієвість суспільних і освітніх перетворень. Особливо важливою є підготовка майбутніх учителів початкових класів, адже школа першого ступеня є провідним фактором становлення особистості дитини у її духовно-ціннісному контексті.

Студентський колектив об'єднує молодих людей, що можуть належати до різних соціальних прошарків, національностей, які відповідно є носіями своєї культури. Майбутній

учитель отримує освіту і виховання в полікультурному суспільстві (таким сьогодні є і Україна), де різні етнічні співтовариства, зберігаючи свою культурну ідентичність, релігійні вірування, національну мову, одночасно роблять свій внесок у полікультурну свідомість. Тому сьогодні особливо актуальною проблемою є формування соціокультурної компетенції майбутнього вчителя.

Мета нашої публікації – провести аналіз базових понять, визначити основні складові соціокультурної компетенції майбутнього учителя початкових класів.

В останні роки вітчизняними і зарубіжними науковцями ведуться дослідження різних напрямків компетентнісного підходу в системі освіти: Н.Бібік, С.Гончаренко, О.Савченко (виокремлення явища компетентності), І.Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), Т.Колодько (соціокультурна компетенція майбутніх учителів іноземних мов), К.Юр'єва (зміст і шляхи формування полікультурної компетентності педагога), М.Лук'янова, І.Сингаївська, Г.Карпова (психолого-педагогічна компетентність), О.Моляко (формування полікультурної компетентності школярів), А.Хуторський, Л.Сохань, І.Єрмакова, Г.Несен (теоретичні характеристики поняття компетентності) та ін.

Однак, найперше, для аналізу понять звернемось до наявних словників. Словник іншомовних слів так трактує базові поняття:

Компетентний [від лат. *competens* (*competentis*) належний, відповідний] – 1. Досвідчений у певній галузі, якомусь питанні, 2. Повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи.

Компетентність – поінформованість, обізнаність, авторитетність.

Компетенція (лат. *competentia* від *competo* – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід [8].

Великий тлумачний словник української мови дає такі визначення:

Компетентний – 1. Який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий. Який ґрунтується на знанні; кваліфікований. 2. Який має певне повноваження, повноправний, повновладний.

Компетентність – властивість до значення компетентний.

Компетенція – 1. Добра обізнаність із чим-небудь. 2. Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи [3: 445].

Психологічний тлумачний словник так визначає компетентність – це психосоціальна якість, яка визначає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності й корисності, які дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням [13].

Залежно від спрямованості дослідження різні науковці формулюють власні визначення понять “компетентність”, “компетенція”, які мають схожі і відмінні сторони. Так, І.Зимня визначає “компетентність” як здатність діяти на основі набутих універсальних знань, а “компетенцію” як інтегративне утворення, що містить складові: готовність до цілепокладання, оцінювання, дії, рефлексії. Ключовими компетенціями науковець вважає такі, що є універсальними для різних видів діяльності, їх умовно можна назвати “здатністю до діяльності” [6].

Російський дослідник А.Хуторський розрізняє ці поняття. “Компетенція”, на його думку, – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії відносно до них. “Компетентність” – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності [12].

Л. Гончаренко робить висновок, що терміни “компетентність” та “компетенція” “є такими категоріями наукового знання, які, з одного боку, мають різне смислове навантаження, з другого, є взаємопов'язаними й взаємозалежними одиницями, оскільки без

наявності компетенцій особистість не буде компетентною й навпаки, лише той індивід є компетентним, який має компетенції” [4].

Цікавими є висновки Н.Бібік, яка розглядає компетентність через структуру змісту освіти. На її думку, компетентність виводить універсальний рівень, що в інтегрованому вигляді представляє освітні результати, які досягаються не лише засобами змісту освіти, але й соціальною взаємодією як у міжособистісному, так і в інституційному культурному контексті. Молода людина набуває життєвих компетентностей не лише під час вивчення груп предметів, але й засобами неформальної освіти, внаслідок впливу середовища. Компетентності мають охоплювати такі якості людини, що дозволяють їй інтегруватись у широкий світовий соціокультурний контекст. Компетенції науковець розглядає як похідне, вужче від поняття “компетентність” [1].

Отже, поняття “компетентність”, “компетенція” учителя є досить визначеними. Проте, недостатньо досліджень у напрямку формування соціокультурної компетенції майбутнього учителя початкових класів. Разом з тим, класики вітчизняної педагогічної думки у своїй творчій спадщині торкаються цієї ідеї. Так, Г.Ващенко зазначав, що “здоровий патріотизм не виключає доброго ставлення і поваги до інших народів, їхніх прав і гідності. За всяких політичних обставин дійсний патріот ставиться до них дружелюбно, йому не властива національна ворожнеча” [2].

Український просвітник М.Драгоманов у праці “Передне слово” писав про те, що для українців дуже близькими справами стають справи сусідів – росіян, білорусів, поляків, словаків – загальнослов’янські [5].

В.Сухомлинський вважав, що у вихованців необхідно формувати культуру міжнаціонального спілкування, почуття дружби до інших народів, а для цього слід використовувати розповіді, бесіди про дружні стосунки між етносами, про труднощі, що спіткали їхню долю, про спільну діяльність. Педагог прагнув дати дітям знання, що “... формують позиції людини – соціально-політичні, моральні, естетичні, а ці позиції, по суті, і є світоглядом у дії...” [9].

К.Ушинський, досліджуючи досвід шкільної справи в Європі, помітив, що у західній освіті нам би не завадило запозичити почуття поваги до власної вітчизни, “ми впевнились, що виховні ідеї кожного народу проникнуті національністю більше, ніж щось інше, проникнуті так, що не можливо і подумати перенести їх на чужий ґрунт ... ми часто хочемо привити нам те, що навіть не є ідеєю, і ми ризикуємо прийняти від Західної Європи те, що завтра ж вона сама визнає нікудишнім...” [10].

Зарубіжні науковці також зробили певні висновки в цьому напрямку. Німецький педагог ХІХ ст. А.Дитстервег висловив своє розуміння сутності становлення особистості: “Визнання і повага до природних індивідуальних особливостей і національної своєрідності, гуманне ставлення до кожного, хто носить ім’я людини, незалежно від його раси, релігії, віросповідання, – ось що є метою істинного християнського виховання. Вдячна людяність в національному виразі чи індивідуальній формі” [11].

У 1950-х рр. видатний соціолог і культуролог Жофорт Роже Дюмазедьє замість загальних понять “формування культури”, “залучення до культури”, “розвиток культури” ввів практико-орієнтовальне поняття “соціально-культурна діяльність”. Як її основну мету Дюмазедьє виділив активний соціально-культурний вплив на людей, створення умов для залучення їх до культури, а також назвав ефективним засобом народне виховання, як керовану діяльність, що може здійснюватись людьми будь-якого соціального статусу, національної приналежності, освітнього рівня з допомогою різноманітних дій і організацій з метою забезпечення оптимальної адаптації всіх до технічних і соціальних змін суспільства [7].

Великий тлумачний словник української мови дає таке трактування поняття “соціокультурний” (соціально-культурний) – пов’язаний з культурою суспільства [3: 1164].

Таким чином, компетентність вчителя ми визначаємо як обізнаність, кваліфікованість. Професійна компетентність педагога включає велику кількість складових (компетенцій),

однією з них є соціокультурна компетенція, яку ми розуміємо як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, набутих нею знань, що спонукають до продуктивної педагогічної діяльності в умовах сучасного полікультурного суспільства. Основними складовими соціокультурної компетенції вчителя початкових класів ми визначаємо: толерантність, почуття поваги до національних і соціальних меншинств, знання та розуміння культури, поглядів, звичаїв інших націй, уміння користуватись цією інформацією через співпрацю, діалоги, взаємодію тощо. Вважаємо особливо важливим формувати ці якості у майбутніх учителів початкових класів, адже саме для студентів, на наш погляд, існують сприятливі дидактичні та методичні умови формування соціокультурної компетенції. Під час навчання майбутні вчителі мають змогу накопичувати знання про соціокультурні явища, аналізувати їх і проводити певні аналогії у різних галузях знань, і вже сформовані на певному рівні знання застосовувати у практичній діяльності в школі. У колективі молодших школярів можуть зустрітись представники різних національностей і соціальних прошарків, тому вчитель зобов'язаний створити дружню атмосферу класу, навчити учнів поважати один одного, співчувати і допомагати, сформувати відповідні якості особистості, а також дати певну інформацію про культурні особливості різних націй.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні найбільш ефективних шляхів, що сприяли б підготовці учнів початкових класів до життя в сучасному полікультурному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С. 47-52.
2. Ващенко Г. Виховання волі і характеру // Твори. Т. 3. – К., 1999.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і гол. редактор В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2002. – 1440 с.
4. Гончаренко Л.А. Формування готовності вчителів до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища в системі післядипломної освіти: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Херсон, 2006. – С. 62-63.
5. Драгоманов М. Передне слово (До Громади 1878 р.) // Вибр. – К., 1991.
6. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Дайджест. – 2003. – № 4. – С. 18-23.
7. Наседкина Г.А. Опыт социокультурной деятельности подростков в системе дополнительного образования // Педагогика. – 2007 – № 4. – 58 с.
8. Словник іншомовних слів / За ред. О.С.Мельничука. – К., 1974. – 345 с.
9. Сухомлинський В.О. Людина – найвища цінність // Вибр. тв.: У 5 т. Т.5. – К., 1977. – 639 с.
10. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения Н.И.Пирогова // Избр. пед. соч. – М., 1945.
11. Филипчук Г.Г. Общечеловеческое и этнокультурное в образовании: взгляд из Украины // Педагогика. – 2007. – № 1. – 21 с.
12. Хуторский А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
13. Шапар В. Психологічний тлумачний словник. – Харків: “Прапор”, 2004. – С. 203.

УДК 371.15: 372: 001.5

І.О. Пальшкова

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглянуті проблеми формування професійно-педагогічної культури вчителя початкових класів у наукових дослідженнях.